

Tämä on rinnakkaistallenne. Rinnakkaistallenteen sivuasettelut ja typografiset yksityiskohdat saattavat poiketa alkuperäisestä julkaisusta.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Nikula, A. & Räsänen, M. (2022). Rokottaminen terveydenhoitajan työssä - historiasta nykypäivään ja rupulista koronaan. *Terveydenhoitaja*, 3, s. 26-28.

This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version:

Nikula, A. & Räsänen, M. (2022). Rokottaminen terveydenhoitajan työssä - historiasta nykypäivään ja rupulista koronaan. *Terveydenhoitaja*, 3, pp. 26-28.

© Terveydenhoitajaliitto

ANNE NIKULA

TtT, terveydenhoitaja
Valtakunnallisen Rokotusosaamisen koulutuskokonaisuuden
verkoston ja työryhmän pj. 2013–2021, tuntiopettaja
Metropolia Ammattikorkeakoulu

MARITA RÄSÄNEN

THM, terveydenhoitaja (AMK), lehtori,
museovastaava
Metropolia Ammattikorkeakoulu

Rokottaminen terveyden- hoitajan työssä

– historiasta
nykypäivään ja
rupulista koronaan

Rokottaminen on ollut terveydenhoitajan merkittävä työtehtävä aina koulutuksen ja ammatin kehittymisen alusta asti. Ohjesäännöissä korostuivat tartuntatautien vastustaminen niin kodeissa kuin neuvonta-asemilla. Yhtenä terveystyön työmenetelmänä pidettiin jo tuolloin rokottamista.

Ensimmäiset terveystyöt valmistuivat vuonna 1925. He ovat aikanaan tehneet merkittävän kansanterveystyön edistävän työn kulkiessaan talosta taloon rokottamassa ja neuvomassa väestöä ravitsemukseen ja perheiden päivittäiseen hoitoon liittyvissä kysymyksissä.

Vuodelta 1883 peräisin ollut rokottusasetus uusittiin vuonna 1936 rokottuslaiksi. Sen mukaan terveystyöntekijöiden tuli saada opetusta rokottamisen antamiseen. Niinpä rokottusopetus lisättiin terveystyön

opetussuunnitelmaan pienten lasten hoidon opetukseen.

Nykyisin rokottusasetuksessa määritetään rokottajat, ja vain rokottusoikeuden saaneet saavat rokottaa. Heillä tulee olla työtehtäväänsä vastaava rokottuskoulutus. Suomessa myös harjoittelussa olevat hoitotyön opiskelijat saavat rokottaa ohjaavan ammattilaisen valvonnassa. Tämä on etuoikeus, sillä läheskään kaikissa maissa se ei ole mahdollista. Terveystyöntekijät rokottavat eniten eri hoitoyhteisöissä.

Valtakunnallinen Rokotusosaamisen koulutuskokonaisuus on ollut tarjolla kaikkien hoitotyön ammattiin opiskelevien opetussuunnitelmiin suomenkielisissä ammattikorkeakouluissa vuodesta 2014 ja ruotsinkielisissä kouluissa vuodesta 2018 alkaen.

Papit ja lukkarit rokottajina

Suomessa rokottustoiminnan järjestäjänä toimi aluksi kirkko. Isorokkoa eli rupulista vastaan järjestelmälliset rokottukset aloitettiin 1800-luvun alussa. Rokottuksia an-

toivat papit ja lukkarit. Jumalanpalveluksien yhteydessä voitiin rokottaa nekin ihmiset, jotka olisivat muuten jääneet ilman rokotuksia. Papinkirjaan eli virkatodistukseen alettiin lisätä vuonna 1884 rippikoulun lisäksi maininta rokotuksesta. Tätä ajalta on peräisin sanonta ”Rippikoulun käynyt ja rokotettu”. Joissakin maissa, kuten USA:ssa, rokotuksia annetaan edelleen myös kirkkoissa. Meilläkin rokotettiin Covid-19-pandemian aikaan liikunta-areenoilla ja kaupakeskuksissa.

Lukkareilta rokottaminen siirrettiin kättilöille vuonna 1859. Vuoden 1936 uuden rokotuslain mukaan vuoden 1937 alusta alkaen rokottajana toimi kunnanlääkäri tai muu kunnan palkkaama lääkäri. Kättilö, sairaanhoitajatar tai terveysisäri sai toimia rokottajana Lääkintöhallituksen luvalla.

Sotavuosina 1939–1944 terveysisäriyöhön kuului isorokkorokotukset myös evakoon tulijoille ja palautetuilla alueilla oleville. Isorokkorokotus pidettiin pakollisena vuoteen 1952 saakka.

Calmette-, kurkkumätä- ja hinkuyskärokotukset terveysisärien merkittävinä työtehtävinä

Tuberkuloosin sairastavuus ja kuolleisuus oli suurta 1930-luvulla. Suomen Tuberkuloosin Vastustamisyhdistys aloitti Calmette-rokotukset vuonna 1941. Rokotus annettiin niille, jotka eivät olleet sairastaneet keuhkotautia. Vuosi 1948 oli todellinen joukkorokotusvuosi, jolloin suoritettiin 762 757 tuberkuliinikoetta ja 330 110 Calmette-rokotusta. Terveysisäriet toimivat joukkorokotusten suorittajina.

Tuberkuloosi oli yleisin kansansairautemme vielä 1950-luvulla. Kaikkien lasten kalmetoinnista luovuttiin vuonna 2006. Nykyään BCG-rokote annetaan vain tiettyihin riskiryhmiin kuuluville lapsille, ja rokotukset on keskitetty synnytyssairaaloihin.

1940-luvun puolivälissä riehui kurkkumätä- ja hinkuyskäepidemioita. Kurkkumätää vastaan aloitettiin laaja rokotusurakka vuonna 1943. Hinkuyskärokotukset aloitettiin vuonna 1952. Rokotusten suorittaminen oli lakisäateisen terveysisäri-toiminnan alkuvuosien suururakka.

Vuonna 1943 terveysisärielle alettiin opettaa kurkkumätärakotteen antamista ja immuniteettia selvittäviä Schick-kokeita.

Laajasta rokotustoiminnasta lastenneuvoiloissa ja kouluissa vuosina 1943–44 huolimatta tautiin kuoli 3 000 henkeä.

Rokottaminen on ollut terveydenhoitajan merkittävä työtehtävä aina koulutuksen ja ammatin kehittymisen alusta asti.

Jatkosodan vuosina suurta kuolleisuutta aiheuttanut kurkkumätäepidemia muutti suhtautumisen taudin ehkäisyyn. Siirryttiin massarokotuksiin ja työ annettiin terveysisärien tehtäväksi. Rokotustoiminta siirtyi tuolloin pois lääkäreiltä ja terveysisärien asema vahvistui rokotusasiantuntijoina. Terveysisärien itsenäisen työnkuva vahvistui entisestään rokotustoiminnan ansiosta. Rokotuksesta tuli terveysisäriyön entistä tärkeämpi työmenetelmä.

Uusia rokotteita ja rokotusohjelma

Vuosien 1941–1960 aikana rokotusohjelmaan otettiin käyttöön kuusi uutta rokotteita. Vuoden 1952 voimaan tulleen, uuden rokotuslain mukaan kaikki rokotukset tulivat vapaaehtoisiksi ja rokotteet kunnille ja rokotettaville maksuttomiksi. Rokotuslain tultua voimaan neuvoloihin muodostui eräänlainen rokotusohjelma, johon kuuluivat BCG-, isorokko- ja hinkuyskäkurkkumätä (Per-Dif) -rokotukset. Ohjelma laajeni 1950-luvun puolivälin jälkeen jäykkäkouristus- ja poliorokotteilla. PDT-rokote korvasi Per-Dif-rokotteen. Puolustusvoimissa alettiin rokottaa sikotautia vastaan vuonna 1960.

Terveysisärlaitos toimi 1960-luvulle asti vakiintuneena koko maassa. Terveysisäri-toiminta painottui edelleen lapsiväestöön ja sen rokotuksiin. Vielä 1960-luvun alussa terveysisäriet huolsivat itse käyttämänsä rokotusneulat ja -ruiskut mikroaaltouunin kokoisessa autoklaavissa. 1960-luvun lopussa alkoi käyttöön tulla ensimmäiset kertakäyttöruiskut.

Terveysisäriet Kansallisen rokotusohjelman toteuttajina

Vuosien 1974–1980 välisenä aikana rokotusohjelmaan otettiin mukaan seitsemän ja

2000-luvulla kuusi uutta rokotteita. Muutama rokotteita olivat testauskäytössä julkisissa neuvoloissa ja terveydenhoitajat osallistuivat aktiivisesti myös rokotuksia koskevaan tutkimustyöhön.

2000-luvun rokotusohjelmaan otettiin uusia rokotteita, kuten rotavirus- ja pojillekin HPV-rokotukset. Vesirokko-rokotus on viimeisimpänä otettu rokotusohjelmaan. Rokotteita on paljon. Terveysisäriet rokotavat edelleen eniten eri-ikäisiä kansalaisia.

Terveysisäriet on myös edelleen merkittävä terveydenhuollon ammattiryhmä koko väestöä koskevilla massarokotustapahtumissa. Esimerkiksi vuoden 1985 polioepidemia tukahdutettiin oraalilla poliorokotteella kahden viikon rokotusajana. Terveysisäriet ovat olleet koordinoimassa ja toteuttamassa myös pandemia-aikojen rokotuksia ja muita joukkorokotuksia, joskin rokotuksia ovat olleet antamassa myös muut rokotusluvan omaavat terveydenhuollon ammattilaiset.

Sikainfluenssarokotukset toteutettiin pandemiavuosina 2009–2010. Koronapandemia alkoi maassamme maaliskuussa 2020. Joulukuussa 2020 aloitettiin rokottaminen koronavirusta vastaan, kun pandemia oli riehunut maailmalla lähes vuoden. Rokottaminen jatkuu yhä, sillä pandemia ei ole suinkaan vielä ohi.

Terveysisäriet rokotavat edelleen eniten eri-ikäisiä kansalaisia.

Vuosittaiset kausi-influenssarokotukset ovat lisänneet kaikenikäisten rokotustarvetta. Rokotusohjelman ulkopuolisia rokotteita annetaan paljon esimerkiksi matkailijoille ja riskiryhmille on lisäksi omia rokotuksia.

Rokotusosaamista oppikirjoista, tutkimuksista ja valtakunnallisesta verkkokoulutuksesta

Vuoden 1938 Sigrid Larssonin kirjoittamassa ensimmäisessä terveysisärielle tarkoitettussa oppikirjassa terveysisärien tärkeimmäksi tehtäväksi määriteltiin kulkutautien vastustaminen. Terveysisärien oli valppaasti havainnointava kulkutautien oireita koko tehtäväkentällään kodeissa, kouluissa ja neuvoloissa ja ryhdyttävä tarvit-

taviin toimenpiteisiin. Hänen tehtäviinsä kuului myös opettaa, mitä jokaisen tuli tietää kulkutaudeista.

Hoitotieteen tutkimus ja koulutus käynnistyi Suomessa vuonna 1979. Terveystieteiden tutkimuskeskukseen perustettiin tutkimuskeskus, jossa tutkittiin yleisiä infektioita ja niiden ehkäisyä. Myös rokotusosaamista on tutkittu terveydenhoitajien ja terveydenhoitajaopiskelijoiden näkökulmasta väitöskirjatutkimuksessa, ja tutkimustulosten perusteella rokotusosaamisen koulutusta ryhdyttiin kehittämään valtakunnallisesti yhteneväiseksi.

Rokotustyössä näkyvä rokotamiseen liittyvän ohjauksen korostuminen.

Oppikirjoja kirjoitettiin entistä enemmän terveydenhoitajien koulutukseen ja käytännön työssä olevien terveydenhoitajien saataville. Niissä käsiteltiin rokotamista ja rokotusosaamista omina lukuina.

Kansanterveyslaitos toimitti aiemmin erillisiä monisteita yksittäisistä rokotteista ja tiivistelmän rokotusmääräyksistä kansainvälisessä matkailussa. Se toimitti vuosia myös kirjamuodossa olevaa Rokottajan käsikirjaa, Matkailijan terveysopasta ja Suomen ympäristöterveys Oy Rokottajan opasta. Lääketehtas Orion toimitti vuosia Neuvola-kirjaa, jonka yksi luku käsiteli rokotuksia. Kunnat tekivät omia ohjeita rokotajille, kuten Kunnallinen terveydenhoitoyhdistys Rokottajan muistikirjaa. Näissä kirjoittajat olivat pääosin lääkäreitä. Kaikki em. lähteet ovat aina kuuluneet terveydenhoitajien rokotusaiheiseen käsikirjastoon.

Nykyään Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ylläpitää Infektiotaudit ja rokotukset -verkkosivuja. Rokotusalan asiantuntijat päivittävät sivuja säännöllisesti ja sisältöjä suositellaan rokotajien ajankohtaisen rokotustiedon hakemiseen.

Terveydenhoitajan merkitys rokottajana

Maassamme suhtaudutaan pääasiassa myönteisesti rokotamiseen. Uusi haaste rokotustyössä on lisääntynyt rokotusten vastustaminen. Rokotustyössä näkyy rokotamiseen liittyvän ohjauksen korostu-

Taulukot 1–3: Rokotusten käynnistymisen aloitusvuodet Suomen kansallisessa rokotusohjelmassa

Taulukko 1. Rokotusten aloitusvuodet 1808–1960 (lähde: THL:n verkkosivut, mukailtu)

Rokote	Aloitusvuosi	Muuta huomattavaa
isorokko	1808	lasten rokotukset lopetettiin 1978 1979–80 annettiin mm. th-alan ammattilaisille, merimiehille ja kaukomatkaajille vuoteen 1982 asti
BCG	1941 1943	lapsille puolustusvoimissa nykyään vain riskiryhmille
kurkkumätä	1943	
hinkuyskä	1952	
jäykkäkouristus	1956 1957	puolustusvoimissa lapsille neuvolassa, 1950 syntyneistä alkaen
polio	1958	
sikotauti	1960	puolustusvoimissa 1985 asti

Taulukko 2. Rokotusten aloitusvuodet 1974–1980 (lähde: THL:n verkkosivut, mukailtu)

Rokote	Aloitusvuosi	Muuta huomattavaa
meningokokki	1974	puolustusvoimat, 2020 tietyt riskiryhmät
tuhkarokko	1975	1-vuotiaalle, 1982 asti
vihurirokko	1975	11–13-vuotiaat tytöt ja synnyttäneet naiset 1988 asti
MPR	1982	
Hib	1986 1993	tutkimuskäytössä neuvoloissa kaikille vuoteen 2005 asti
HepB	1993	
influenssa	1980	

Taulukko 3. Uusien rokotusten aloitusvuodet 2000-luvulla (lähde: THL:n verkkosivut, mukailtu)

Rokote	Aloitusvuosi	Muuta huomattavaa
Hep A	2005	
PCV	2009	
rota	2009	
TBE	2011	
HPV	2013 2020	tytöille pojille
vesirokko	2017	

minen. Myös rokotuksiin epäroivasti suhtautuvien ohjaamiseen kiinnitetään aiempaa enemmän huomiota ja siihen käytettävä aika on lisääntynyt.

Terveydenhoitajan ammattikulttuuri terveyden edistäjänä on säilynyt monien

uudistuksien ja murrosvaiheiden läpi. Terveydenhoitajan työhön on kuulunut rokotaminen merkittävänä työmenetelmänä koulutuksen alkuaajoista tähän päivään. ■

➤ *Lähdeluettelon voi pyytää toimituksesta.*